

БЪЛГАРСКИЯТ ФОЛКЛОР В ЧИТАНКИТЕ ЗА ПЪРВИ И ВТОРИ КЛАС

(с първи тираж 2016 – 2017 г.)

Доц. д-р Анна Георгиева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. В статията се представят част от резултатите от изследователска дейност, реализирана по проект „SUMMIT – Проучване, апробиране и анализ на прилагането на иновативни подходи в обучението на студенти и ученици от I до IV клас – I част“. *Целта* е студентите да бъдат подготвени методически правилно да разработват темите, свързани с изучаване/преподаване на произведения от българския фолклор, включени в 27-те алтернативни читанки от I до IV клас, чрез които се реализира компонентът „Литературно обучение“. В таблиците от №1 до №14 са посочени броят и заглавията на текстовете от българския (и чуждестранен) фолклор, които са включени в анализиранияте 15 читанки за I и II клас. Открит е относителният дял на произведенията от българския фолклор спрямо общия брой изучавани произведения, както и текстовете, които присъстват в повече от една читанка.

Ключови думи: български фолклор; народна приказка; народна песен; народна гатанка

Въз основа на изучаването на произведения от българския фолклор у учениците се създава представа за бита и народопсихологията, съдейства се за формиране на национална идентичност, което е и една от заявените в учебните програми цели и очаквани резултати от обучението по български език и литература в I – IV клас.

Изучаването на фолклорни произведения е заложено в учебната програма по български език и литература (общообразователна подготовка). В тази за I клас в „очаквани резултати“ е записано „четене, възприемане и разбиране на произведения от различни жанрове на литературата и фолклора за деца (приказка, разказ, стихотворение, гатанка)“. Глобалната тема с учебното съдържание в учебните програми от I до IV клас е озаглавена „Литературни и фолклорни текстове“ и се очаква в края на годината ученикът да: „преразказва устно... *кратки народни, преразказани* (авторизирани) и авторски приказ-

ки“, „отгатва фолклорни и литературни гатанки“, ориентира се в случката в изучаваното литературно или фолклорно произведение“ (UP BEL 1. klas 2015, pp. 7 – 8).

В учебната програма за II клас произведенията от българския фолклор са разнопоставени с други типове литература във формулировката на целта „усъвършенстване на уменията за възприемане, осмисляне и интерпретация на кратки по обем и достъпни като съдържание значими произведения от българската, световната класика и съвременната литература за деца и образци от фолклора“ (UP BEL 2. klas 2016, p. 1). В очакваните резултати в края на II клас ученикът: „разграничава изучавани или самостоятелно прочетени текстове като литературни или фолклорни произведения“, да „осмисля текста на народната песен като фолклорно произведение“, „открива повторението и изброяването като изразни средства в конкретно литературно и фолклорно произведение“, „познава литературни и фолклорни произведения, посветени на България, приятелството, знанието, празниците“ (UP BEL 2. klas 2016, p. 7).

Както се вижда от анализа, в някои от читанките са включени приказки (фолклор) на други народи – турска, ромска, немска, английска, арменска, еврейска, италианска, африканска, индийска, литовска, италианска приказка.

В одобрените от МОН осем читанки за I клас е включен по-малък общ брой произведения (виж табл. №1 – 6 и №14). Българският фолклор е представен предимно чрез гатанки и народни приказки, както може да се види от съдържанието в таблиците от № 1 до № 6.

Читанката за I клас на **Т. Борисова и кол.** е с общ обем от 46 страници и са поместени 48 произведения, от които 11 теми за извънкласно четене, в които има 16 откъса от текстове. Българският фолклор е застъпен чрез 3 народни гатанки (от общо 10 гатанки) и 5 битови народни приказки (от общо 10 приказки). Предложени за изучаване са и 19 стихотворения, 2 текста от енциклопедия и 4 разказа (виж табл. 1) (Borisova, Dimitrova, Bencheva 2017a).

Таблица 1. Произведения от българския фолклор, включени в Читанката за първи клас на Т. Борисова и кол. (Borisova, Dimitrova, Bencheva 2017a)

Стр. в Читанката	Заглавие на текста и име на автора	Жанр
4.	ГАТАНКИ ЩЕ ВИ ЗАДАМ, ВСЕКИ ДА ОТГАТВА САМ Голям кошер с пчели: през лятото утихва, през зимата оживява. Що е то? – отг. книга – народна гатанка	от общо 4 гатанки, 1 народна гатанка
14.	ПРИКАЗКИ ОБИЧАМ ДА ЧЕТА „Кой бил по-трудолюбив“ – народна приказка	нар. приказка, битова

18.	ОСТЪР УМ ЩОМ ПРИТЕЖАВАШ, ГАТАНКИТЕ САМ РАЗГАДАВАШ Снася яйчица, дечица, но не е птица. Бавно по пътя крачи, на гърба си къща влачи. Що е то? – отг. костенурка – народна гатанка	от общо 5 гатанки, 1 народна гатанка
22.	НАРОДНИ ПРАЗНИЦИ „Лазарки“ – народна песен	нар. песен
28.	„Човек се учи, докато е жив“ – народна приказка	нар. приказка – битова
с. 33 – 46	ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ – раздел „За тези, които искат да четат повече“	
34.	Приказките молят: „Познайте ни, деца“ по 2 – 3 изр. от 3 бълг. народни приказки („Помагам на бате“, „Тримата братя и златната ябълка“, „Златното момиче“)	бълг. народни приказки
38.	Цветница – текст от енциклопедия с обяснения за празника „Гатанка – Гладко, бяло, без дупка, стената му от черупка. – отг. яйце – народна гатанка	текст от енциклопедия с обяснения за празника, народна гатанка
39.	„Гергьовден“ – текст от енциклопедия	текст от енциклопедия с обяснения за празника

В читанката за първи клас на **М. Герджикова и кол.** са поместени 43 произведения, от които 20 са в частта за извънкласно четене. Отпечатани са 4 български народни приказки (от общо 9 приказки), 25 стихотворения, 6 разказа (виж табл. 2). Не са включени народни гатанки, както и приказки на други народи (Gerdjikova, Valkova, Vasileva, Iankovska-Sengalevich 2017a).

Таблица 2. Произведения от българския фолклор, включени в Читанката за първи клас на М. Герджикова и кол.
(Gerdjikova, Valkova, Vasileva, Iankovska-Sengalevich 2017a)

Стр. в Читанката	Заглавие на текста, име на автора	Жанр
12	„Помагам на бате“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка, битова
18	„Най-скъпоценният плод“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка, битова

20	ВРЕМЕ ЗА ИГРИ – РАДОСТ В ДЕТСКИТЕ НИ ДНИ „Страхлив другар“ – българска народна приказка	бълг. нар приказка, битова
с. 31 – 46	ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ	
42	„Вълкът и свраката“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка, за животни

В сравнение с алтернативните читанки от другите учебни комплекти за I клас читанката на **П. Димитрова и кол.** е с най-малък обем – 31 страници, и най-малко отпечатани в нея произведения – само 26, от които 3 са за извънкласно четене (Dimitrova, Boncheva, Petrova 2017). В тази читанка има 4 народни гатанки, откъс от 1 българска народна приказка и 3 на други народи – немска, турска, английска, както и 5 авторски приказки. Включени са 10 стихотворения, 2 разказа и общо 7 гатанки (виж табл. 3).

Таблица 3. Произведения от българския фолклор, включени в Читанката за първи клас на П. Димитрова и кол. (Dimitrova, Boncheva, Petrova 2017)

Стр. в Читанката	Заглавие на текста, име на автора	Жанр
15	„Който се труди, и имане намира“ – турска народна приказка	турска народна приказка
16 – 17	Що е то? – 4., 5., 6., 7. са народни гатанки От бял камък се ражда, цял свят събужда. – отг. петел Двама братя и денем, и нощем се гонят и пак не могат да се стигнат. – отг. слънцето и луната Сиво, свито и с игли набито. – отг. таралеж Лете се облича, зиме се съблича. – отг. гора	от общо 7 гатанки, 4 народни гатанки
19	„Трите пеперуди“ – немска народна приказка	немска народна приказка
с. 26 – 31	ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ	
30 – 31	Книги за ваканцията – кратък откъс от „Тримата братя и златната ябълка“ – българска народна приказка; откъс от „Трите прасенца“ – английска народна приказка	българска народна приказка английска народна приказка

Читанката за I клас на **Ст. Здравкова и кол.** е с общ обем от 51 страници. В нея са поместени 32 произведения, от които 3 теми за извънкласно четене.

В учебното съдържание са предложени за изучаване произведения от следните жанрове: 5 народни гатанки (от общо 8), 1 българска народна приказка, по 1 ромска и 1 украинска (от общо 9 приказки), 15 стихотворения и 5 разказа (виж табл. 4). Отпечатани са и 5 нехудожествени текста от енциклопедия (Zdravkova, Vlaseva, Stoianova, Flamburari 2017).

Таблица 4. Произведения от българския фолклор, включени в Читанката за I клас на С. Здравкова и кол. (Zdravkova, Vlaseva, Stoianova, Flamburari 2017)

Стр. в Читанката	Заглавие на текста, име на автора	Жанр
18 НЗ	От едно огнище цял свят се грее. – отг. слънце Пъстра черга нетъкана в небето постлана. – отг. дъга Лете се облича, зиме се съблича. – отг. дърво	от 5 гатанки, 3 народни
23 затв.	„Който не работи, не трябва да яде“ – украинска народна приказка	украинска народна приказка
32 затв.	Сиво, живо, свито, с игли набито. Що е то? – отг. таралеж Дребно, кръгло, зелено и бодливо. Какво ли е това? – отг. кестен	+ 2 гатанки
36 НЗ	„Най-голямото богатство“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка, битова
37 затв.	„Градината на народите“ – преразказана ромска приказка	ромска приказка

Читанката за I на клас **Н. Иванова и кол.** е с обем от 32 страници, на които са поместени 32 произведения, като не е обособен раздел с произведения за извънкласно четене. Включени са българска битова народна приказка – „Мързеливата снаха“ (от общо 4 приказки) и 1 текст от енциклопедия с описание на традициите за празника Гергьовден, изучават се и 15 стихотворения, 9 разказа, 4 гатанки (Ivanova, Jekova, Neshkova 2017).

Читанката за първи клас на **Румяна Танкова** (Tankova 2017) е с обем от 48 страници, като в нея са включени 32 произведения, от които 6 са за извънкласно четене. Българският фолклор е представен чрез 4 български народни приказки и 2 на други народи – турска и арменска (от общо 11 приказки), 5 народни гатанки (от общо 12), изпреварващо е включена и 1 лазарска народна песен, както и 2 пословици и 6 мъдрости, въпреки че последните не са изброени в програмата за първи клас като жанр за изучаване (виж табл. 5). В тази читанка има 21 стихотворения и 1 разказ.

Таблица 5. Произведения от българския фолклор, включени в Читанката за първи клас на Румяна Танкова (Tankova 2017)

Стр. в Читанката	Заглавие на произведението и име на автора	Жанр
8 – 9	Лете се облича, зиме се съблича. – отг. дърво Този дом необикновен без ръце е построен. Що е то? – отг. гнездо	+ 2 гатанки
12 – 13	„Двама другари“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка
18	Голям кошер с пчели: през лятото утихва, през зимата оживява. Що е то? – отг. училище	+ гатанка
19	Накарай мързеливия на работа, та на ум да те научи. Мързелът грози човека.	+ 2 пословици
28	„Лазарска песен“ – българска народна песен	бълг. нар. песен
33	„Кой е по-силен“ – българска народна приказка Лесно е да говориш, мъчно е да го сториш. С добро всичко се постига. След буря винаги изгрива слънце.	бълг. нар. приказка + 3 мъдрости – пословици
40	Хем живее във гората, хем гора му на главата. Що е то? – отг. елен Сиво, живо, свито с игли набито. Що е то? – отг. таралеж	+ 2 гатанки
43	„Златна ябълка“ – арменска народна приказка	арменска нар. приказка
45	„Бърза печалба, бърза загуба“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка
47	Книги за четене през ваканцията – „Български народни приказки“ – Ангел Каралийчев	
	ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ	
36 – 37	Приказки за Хитър Петър и Настрагин Ходжа „Каква неправда“ – българска народна приказка „Пари насън“ – турска народна приказка	бълг. нар. приказка турска нар. приказка

Читанката за първи клас на **Наталия Огнянова** (Ognianova 2017a) е с обем от 47 страници, на които са поместени 40 произведения (20 стихотворения, 1 разказ). Фолклорните са 3 български народни приказки и 1 немска (от общо 16 приказки, 2 от които на самата авторка Наталия Огнянова) и 6 пословици, чиято цел е да се изведе/формулира поука от изучавания текст (виж табл. 6).

Таблица 6. Произведения от българския фолклор, включени в Читанката за първи клас на Наталия Огнянова (Ognianova 2017a)

Стр. в Читанката	Заглавие на текста, име на автора	Жанр
21	„Мързеливата снаха“ – българска народна приказка Думам ти, дъще, сещай се, снахо.	бълг. нар. приказка + пословица
22 – 23	„Сливи за смет“ – българска народна приказка Трудът краси човека, а мързельт го грози.	бълг. нар. приказка + пословица
24 – 25	Каквото повикало, такова се обадило.	+пословица
29	„Великанската риба“ – немска народна приказка Голям залък лапни, голяма дума не казвай.	немска нар. приказка + пословица
33	Не е птица, а хвърчи. Не е бръмбар, а бръмчи. Що е то? – отг. хеликоптер	+ гатанка
44	„Богатият и Хитър Петър“ – българска народна приказка Главата не е само за калпак.	бълг. нар. приказка + пословица
46	Стореното добро не се забравя.	+ пословица

Читанката за I клас на Иван Цанев, Владимир Попов, Георги Георгиев е с обем от 45 страници и в нея са включени 43 произведения, от които две са български народни приказки – „Гостенчето на Хитър Петър“ и „Сливи за смет“ (от общо 14 приказки), 19 стихотворения, 7 разказа, 8 авторски гатанки (Tsanev, Popov, Georgiev 2017, р. 27, р. 30). В предложения списък с „Препоръчителна литература“ за четене през лятото е включено и заглавието „Български народни приказки“.

Забелязва се, че в читанките за I клас по-често са застъпени битовите български народни приказки, посветени на темата за семейството, ученолюбието, приятелските взаимоотношения. Поместени са и народни гатанки, в които думата отговор е познато на децата животно (напр. таралеж, елен, заек), природно явление или е свързана с ученето – книга, училище.

В съответствие с изискването в учебната програма във всички читанки за втори клас са включени народни песни. Общият обем на читанките е по-голям и се съдържат повече произведения, в това число и текстове от българския и чуждестранен фолклор (виж табл. от № 7 до № 13).

Читанката за втори на **Т. Борисова и кол.** е с обем от 117 страници и в нея са включени 81 произведения, от които 16 теми са за извънкласно четене (Borisova, Dimitrova, Bencheva 2017b). Българският фолклор е застъпен чрез 5 български народни приказки и 5 приказки на други народи – турска, арменска, еврейска, хърватска, руска (от общо 18 приказки), 4 народни песни и 13 авторски гатанки (виж табл. 7). Предложени за изучаване са и 27 стихотворения, 18 разказа, 3 басни.

Таблица 7. Произведения от българския фолклор, включени в Читанката за втори клас на Т. Борисова и кол. (Borisova, Dimitrova, Bencheva 2017b)

Стр. в Читанката	Заглавие на текста, име на автора	Жанр
10	„Най-хубавото“ – българска народна приказка	българска народна приказка, битова
18	„Най-скъпоценният плод“ – българска народна приказка	българска народна приказка, битова
28	МЪДРОСТТА НАРОДНА ДА ОТКРИЕМ „Лъв и мишка“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка, за животни
32 33	„Лоша дума“ – българска народна приказка Упражнение – въпроси и задачи за разбиране	бълг. нар. приказка,
34 35	„Стар Димо“ – народна песен „Рада войвода“ – народна песен „Обичам, мамо“ – народна песен	3 народни песни
36 – 37	С ПРИКАЗКИТЕ НА ДРУГИТЕ НАРОДИ ДА СЕ ЗАПОЗНАЕМ „Дърварят“ – турска народна приказка	турска нар. приказка
38	„Златната ябълка“ – арменска народна приказка	арменска нар. приказка
41	„Коледари“ – народна песен „Честитка на сурвакари“ – народна честитка	народна песен народна честитка
51	„Силата на хляба“ – Йосиф Нунев	ромска приказка
52 – 53	„Мъдрото момче“ – еврейска приказка	еврейска приказка
с. 103 – 117	ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ „За тези, които обичат да четат повече“	-----
104 – 105	„Когато дядо ходил на училище“ – хърватска народна приказка	хърватска народна приказка
107	„Гостенчето на Хитър Петър“ – българска народна приказка	българска народна приказка
108 – 109	„Питката“ – руска народна приказка, Преразказана от Алексей Толстой	руска народна приказка

Читанката за II клас на авторския колектив **М. Герджикова и кол.** е с обем от 124 страници, на които са отпечатани 110 произведения, от които 35 са в частта за извънкласно четене (Gerdjikova, Valkova, Vasileva, Iankovska-Sengalevich 2017b). В тази читанка фолклорът е представен чрез 8 български народни приказки и 2 на други народи – турска и арменска (от общо 25 приказки), 6 народни песни и 10 народни гатанки (от общо 16). Предложени са 46 стихотворения, 8 разказа и 6 басни.

Таблица 8. Произведения от българския фолклор, включени в Читанката за II клас на М. Герджикова и кол. (Gerđjkova, Valkova, Vasileva, Iankovska-Sengalevich 2017b)

Стр. в Читанката	Заглавие на текста, име на автора	Жанр
10	„Най-хубавото“ – българска народна приказка	българска народна приказка
14	„Лястовица и врабче“ – българска народна приказка	българска народна приказка
38	„Юнак и гора“ – българска народна песен	бълг. нар. песен
46	„Мома чака коледари“ – българска народна песен	бълг. нар. песен
55	„Дали да го ям, или да го продам“ – ромска приказка	ромска приказка
56 – 57	„Чанга-чунга“ – турска народна приказка	турска народна приказка
62	„Лошата дума“ – българска народна приказка	българска народна приказка
72	„Ветрец вее“ – българска народна песен „Ей, момиче, малка моме“ – българска народна песен	българска народна песен българска народна песен
74	„Камък и змия“ – българска народна приказка	българска народна приказка
76	„Вземи звъна на парата“ – българска народна приказка	българска народна приказка
82	„Врабчето и лисицата“ – българска народна приказка	българска народна приказка
94	„Паленце се люлее“ – българска народна песен	бълг. нар. песен
99	„На Великден“ – българска народна песен	бълг. нар. песен
с. 102 – 124	ТЕКСТОВЕ ЗА ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ –	
102	„Ситна тревица“ – българска народна песен	бълг. нар. песен
111	Гатанка – българска народна приказка	българска народна приказка

112	Що е то? – 13 гатанки Сестра при брата на гости отива, а братът се скрива. – отг. слънце и луна Зиме и лете – все стои зелена, на Нова година – китно пременена. – отг. елха Без снага и без крила от него по-бързо няма. – отг. вятър От едно огнище цял свят се грее. – отг. слънце Сам дядо къща носи. – отг. охлюв По бяло поле ходи, черна дияр оставя. – отг. молив Пролет се облича, есен се съблича. – отг. дърво На зелено дръвце – бяло камбанка. – отг. кокиче Без език, а разказва. – отг. книга Вързано върви, отвързано стои. – отг. обувка	3 авторски гатанки и 10 народни гатанки (без посочено име на автор)
114	„Лъжецът“ – арменска народна приказка	арменска народна приказка
115	„Яребицата и ленивият“ – българска народна приказка	българска народна приказка

Читанката за втори клас на **П. Димитрова и кол.** (Dimitrova, Krasteva, Todorova 2017) е с обем от 116 страници, на които са отпечатани 103 произведения, от които 19 са включени в раздела за извънкласно четене (с. 100 – 117). И в тази читанка са включени 8 български народни приказки, а 9 са на други народи – арменска, турска, гръцка, ромска, африканска, английска, чешка (от общо 32 приказки). Поместени са 3 български народни песни и 2 на други националности, 5 народни гатанки (от общо 11), 9 пословици, които са отпечатани под изучаваните 6 басни (виж табл. 9). В читанката има 45 стихотворения и 10 разказа.

Таблица 9. Произведения от българския фолклор, включени в Читанката за II клас на П. Димитрова и кол. (Dimitrova, Krasteva, Todorova 2017)

Стр. в Читанката	Заглавие на текста, име на автора	Жанр
13	„Най-хубавото“ – българска народна приказка	българска народна приказка
20 – 21	„Дар от сърце“ – българска народна приказка	българска народна приказка
23	„Златната ябълка“ – арменска народна приказка	арменска нар. приказка
24	„Гостенчето на Хитър Петър“ – българска народна приказка	българска народна приказка

25	Шегите на Настрадин Ходжа „Отговор“ – турска народна приказка „Кой какво язди“ – турска народна приказка	турска нар. приказка турска нар. приказка
27	Народни гатанки Ножица имам, шивач не съм, във водата живея, риба не съм. Що е то? – отг. рак Гърбав Тодор в коприва с къщата си отива. Що е то? – отг. охлюв Удариш ли го, запява и цяло село събужда. Що е то? – отг. училищен звънец, камбана На едно огнище цял свят се грее. Що е то? – отг. слънце Имам десет, махам десет и пак десет остават. Що е то? – отг. ръкавици, пръсти на ръцете	5 народни гатанки
28 – 29	„Мишата дъщеря“ – гръцка народна приказка	гръцка нар. приказка
30	На лъжеца не му вярват дори когато казва истината. Лъжата далеч не отива.	+ 2 пословици
32	По-добре на клонче, а не в кафезче. Работата му сама го хвали.	+ 2 пословици
33	Покрай сухото гори и суровото.	+1 пословица
40 41	+ 3 народни песни – българска, немска, арменска	3 нар. песни – българска коледарска, немска, арменска
52 – 53	„Зайовата къща“ – чешка народна приказка	чешка народна приказка
54 – 55	„Неволя“ – българска народна приказка	българска народна приказка
57	„Кучето и петелът“ – турска народна приказка	турска нар. приказка
60	„Силният лъв и малката мишка“ – българска народна приказка	българска народна приказка
61	„Тримата дървари“ – ромска приказка	ромска приказка
76	„Момиче мъничко“ – българска народна песен	бълг. нар. песен
77	„Синигерова сватба“ – българска народна песен	бълг. нар. песен
78	„Вълшебното дърво“ – английска народна приказка	английска нар. приказка
84–85	„Приказка за Великденското яйце“ – българска народна приказка	българска народна приказка
96	Вселената се осветява от Слънцето, а човек – от знанието. Къща без книги е като стая без прозорци. Книгата е четири очи.	+ 3 пословици

с. 100 – 117	ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ	
102	Мъдростта на приказките „Лисица и заек“ – българска народна приказка „Бърза работа“ – българска народна приказка	българска народна приказка, българска народна приказка
103	Приказки на народите – турски, японски, африкански и приказки на народите „Маймуна, питон и заек“ – африканска народна приказка	африканска народна приказка
104	Приятел в нужда се познава.	+ 1 пословица
116	Книги за ваканцията откъс от „Дърварят и мечката“ – българска народна приказка	Откъси от 4 приказки, 1 българска нар. приказка, 1 немска нар. приказка и 2 авторски приказки

Читанката за II клас на **Стойка Здравкова и кол.** е с обем от 135 страници и съдържа 106 произведения, от които 84 в частта за изучаване по литература и 22 текста за извънкласно четене (Zdravkova, Vlaseva, Stoianova, Slavova 2017). В тази читанка фолклорът е представен чрез 3 български народни и 3 приказки на други народи – арменска, турска, ромска (от общо 29 приказки, предимно от съвременни автори) и 7 народни песни (виж табл. 10). Останалите произведения са 44 стихотворения, 7 разказа, 7 басни, от които 4 са в една тема в частта за извънкласно четене. В читанката са включени и 4 текста от енциклопедия за животни (с. 104 – 105) и 6 откъса от книги, както и текстове от интернет.

Таблица 10. Произведения от българския фолклор, включени в Читанката за II клас на Ст. Здравкова и кол. (Zdravkova, Vlaseva, Stoianova, Slavova 2017)

Стр. в Читанката	Заглавие на текста, име на автора	Жанр
17 НЗ	„И косъмът помага“ – народна приказка	народна приказка
31 НЗ	„Силата на хляба“ – ромска приказка, преразказана от Йосиф Нунев	ромска приказка
54 НЗ	„Крали Марко“ – народна песен „Момиче мъничко“ – народна песен	народна песен народна песен
55 НЗ	„Мързеливата снаха“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка
56 НЗ	„Майчина поръка“ – народна песен „Овчарова майчица“ – народна песен	народна песен народна песен
79	„Лаленце се люлее“ – българска народна песен	бълг. нар. песен

85	стих от българска народна песен	стих – бълг. нар. песен (Гергьовден, Великден)
91	„Първа кукувица“ – българска народна песен	стих – бълг. нар. песен
92 – 93	„Най-скъпоценният плод“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка
с. 101 – 135	ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ – „ЧЕТА ОЩЕ И ОЩЕ“	
116 – 117	Веселите приказки на народите „Златната ябълка“ – арменска народна приказка „Насън и наяве“ – турска народна приказка „Шегобийци“ – Сава Попов	---- арменска нар. приказка турска народна приказка бълг. приказка (за Хитър Петър)

Читанката за II клас на **Н. Иванова и кол.** е с обем от 98 страници, като със символ „дъга“ и надпис на страницата „извънкласно четене“ са отбелязани 20 текста за реализиране на часовете по извънкласно четене, но те са отпечатани сред другите произведения и не са обособени в раздел (Ivanova, Neshkova, Jekova 2017). В тази читанка фолклорните произведения са 5 народни песни, 3 български народни приказки и 3 приказки на други народи – италианска, индийска, турска (от общо 17 приказки). От предвидените за обучението по литература 86 произведения има 48 стихотворения (от които 8 са за ИКЧ), 7 разказа и 3 басни.

Таблица 11. Произведения от българския фолклор, включени в Читанката за II клас на Н. Иванова и кол. (Ivanova, Neshkova, Jekova 2017)

Стр. в Читанката	Заглавие на текста, име на автора	Жанр
12 – 13	„Най-скъпоценният плод“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка
26	„У Недини слънце грее“ – българска народна песен „Момиче мъничко“ – българска народна песен	бълг. нар. песен бълг. нар. песен
28	„Най-добрият син“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка
37	„Ой, Коледо“ – народна песен	народна песен
57	„Вълкът и лисицата“ – италианска приказка	италианска приказка
76	„Паленце се люлее“ – народна песен	народна песен
80 – 81	„Сливи за смет“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка

86	Гатанка Едно дърво с дванайсет клона; на всеки клон – по четири гнезда, във всяко гнездо – по седем птички. Що е то? – отг. годината, месеците, седмиците и дните	+ гатанка
	ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ	
27	„Мечката и лошата дума“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка
48 – 49	„Трите гърнета“ – индийска приказка	индийска приказка
62–63	„Най-голямото богатство“ – турска народна приказка	турска народна приказка
77	„Заговезни“ – Дора Габе Заговезни – разказ за обичаите на празника	стихотворение разказ за обичаите на празника
83	Великден – разказ за обичаите на празника	разказ за обичаите на празника
95	„Цвета билки бере“ – народна песен	народна песен

Читанката за втори клас на **Р. Танкова и Ц. Лалев** е с обем от 133 страници и в нея са отпечатани 109 произведения и 17 теми за извънкласно четене. Българският фолклор е представен чрез 4 народни песни, 8 български народни приказки и една немска народна приказка от общо 26 включени приказки (10 са за извънкласно четене). В тази читанка са отпечатани 12 разказа, 44 стихотворения, 5 басни, 7 гатанки (2 народни) към други текстове, 6 откъса от книга (Tankova, Lalev 2017).

Таблица 12. Произведения от българския фолклор, включени в Читанката за II клас на Р. Танкова и Ц. Лалев (Tankova, Lalev 2017)

Стр. в Читанката	Заглавие на текста, име на автора	Жанр
7	„Сънят на врабчето“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка
20 – 21	„Най-скъпоценният плод“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка
28	„Хитрот на врабче“ – турска народна приказка	турска нар. приказка
36 – 37	„Неволята“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка
40 – 41	„Лястовица и врабче“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка

46 – 47	„Пъжливото овчарче“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка
59	„Сурва, Нова година!“	текст от енциклопедия – разказ за обичаите на сурвакането
66 – 67	„Мечката и лошата дума“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка
74 – 75	„Честните селяни“ – арменска народна приказка	арменска нар. приказка
80 – 81	Денем и нощем все работа има. – отг. кучето Има шпори, а не е ездач. Буди всички, а не е тръбач. – отг. петелът	+ 2 гатанки
84 – 85	„Мъничко момиче“ – българска народна песен	бълг. нар. песен
101	„Мен ли трябваше да викате“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка
107	„Тримата дървари“ – Йосиф Нунев	ромска приказка
108	„Лазарска песен“ – българска народна песен	бълг. нар. песен
115	„Горо ле, горо зелена“ – българска народна песен	бълг. нар. песен
116 – 117	„Трите пеперудки“ – немска народна приказка	немска нар. приказка
	ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ	
126	Припомнете си наученото „Боряно, Борянке“ – народна песен	народна песен

Читанката за II клас на **Наталия Огнянова** (Ognianova 2017b) е с обем от 127 страници и съдържа 91 произведения. Българският фолклор е представен чрез 4 народни песни, 8 български народни приказки и 1 литовска (от общо 27 приказки). За извеждане на поуката и основната мисъл от художествените произведения във въпросите и задачите към тях са отпечатани и 12 пословици (виж табл. 13). В читанката са включени и 40 стихотворения, 10 разказа, 2 басни.

Таблица 13. Произведения от българския фолклор, включени в Читанката за втори клас на Н. Огнянова (Ognianova 2017b)

Стр. в Читанката	Заглавие на текста, име на автора	Жанр
14 – 15	„Другари“ – българска народна приказка С добър другар и в зло време е весело. Приятел в нужда се познава. Който се бои от мечки, не ходи в гората.	бълг. нар. приказка +3 пословици

25	„Работно момче“ – народна песен	народна песен
26 – 27	„Който не работи, не трябва да яде“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка
28	„Имането“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка
29	„Елен и сърне“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка
32 – 33	„Лошата дума“ – българска народна приказка Блага дума железни врати отваря. Дълбока рана заздравява – лоша дума не се забравя. Казана дума – хвърлен камък. Дума стрела не е, пък в сърцето се забива.	бълг. нар. приказка + 4 пословици
34 – 35	Не се хвали със сребро, а с добро. Ако не можеш да сториш добро, поне не върши зло. Доброто, сторено тайно, се отплаща явно.	+ 3 пословици
55	„Коледари“ – народна песен	народна песен
67	„Защо котката се мие след ядене“ – литовска народна приказка	литовска народна приказка
72	„Шегобийци“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка
76	„Крали Марко“ – народна песен	народна песен
90	„И косът помага“ – българска народна приказка	бълг. нар. приказка
91	Каквото повикало, такова се обадило. На каквото си постелеш – на такова ще легнеш.	+ 2 пословици
98	„Майчина заръка“ – народна песен	народна песен
100	„Паленце се люлее“ – народна песен	народна песен
112	От едно огнище цял свят се грее. Що е то? – отг. слънце	+ гатанка

Въз основа на приведените конкретни примери за текстове от българския фолклор, които са поместени във всяка от алтернативните читанки за I и II клас, в обобщен вид числовите стойности са представени в таблица 14. Забелязва се, че във всички читанки са включени между 1 и 8 български народни приказки, като по-често за изучаване се предлагат следните: „Лоша(та) дума (Дърварят и мечката)“ (6 пъти), „Най-хубавото“, „Сливи за смет“ (в 3 читанки), народни приказки за Хитър Петър (има в 5 читанки).

Заложените в учебната програма очаквани резултати за формиране у учениците на усещане за „национална идентичност и мултикултурна компетентност“ се постигат и чрез отпечатаните в читанките различен брой (от 1 до 9) „фолклорни произведения“ на други народи – както ромски и турски, така и на други националности – немски, африкански, арменски, индийски, итали-

ански и др. приказки. Таня Казанджиева отбелязва, че „литературната приказка утвърждава същите идеали както и фолклорната – укрепва вярата на малкия читател в тържеството на доброто и справедливостта, учи го да съчувства на героите и да съпреживява с тях“ (Kazandjiewa 2009, p. 65). Приказката е любим жанр и заради ясно откроените нравствени постулати, несложната сюжетна линия, силна поляризация на героите и оптимистичния край (напр. беден и добър, лошият бива наказан).

В читанките за II клас са включени между 4 и 7 народни песни, като повечето от тях тематично са свързани с пролетните празници – „Коледари“, „Лазарки“, „Лаленце се люлее“ (има я в 4 читанки) или описание на бита на народа – „У Недини слънце грее“, „Момиче мъничко“ (има я в 3 читанки), с легендите за Крали Марко (в 2 читанки).

Таблица 14. Произведения от българския фолклор, включени в алтернативните читанки за I и за II клас

Читанка	Общ брой произведения	Бълг. народна приказка	Народни приказки на други народи	Народна гатанка	Пословица	Народна песен	% на фолклорни текстове
Читанки за I клас							
Борисова, Димитрова, Бенчева, 2017a	48	5	--	4	--	--	18,7%
Герджикова, Вълкова, Василева, Янковска-Сенгалевиц, 2017a	43	4	--	--	--	--	9,3%
Димитрова, Бончева, Петрова, 2017	26	1	3	4	--	--	19,2%
Здравкова, Власева, Стоянова, Фламбурари, 2017	32	1	2	5	--	--	18,7%
Иванова, Жекова, Нешкова, 2017	32	1	--	--	---	--	3%
Танкова, 2017	32	4	2	5	8	1	56%
Огнянова, 2017a	40	3	1	1	6	--	25%
Цанев, Попов, Георгиев, 2017	43	2	--	--	--	--	4,6%

Читанки за II клас							
Борисова, Димитрова, Бенчева, 2017б	81	5	5	--	--	4	11%
Герджикова, Вълкова, Василева, Янковска-Сенгалевиц, 2017б	110	8	2	10	--	6	21,8%
Димитрова, Кръстева, Тодорова, 2017	103	8	9	5	9	1 (от 3)	22,3%
Здравкова, Власева, Стоянова, Славова, 2017	106	3	3	--	--	7	9,4%
Иванова, Нешкова, Жекова, 2017	86	3	3	1	--	5	10,4%
Танкова, Лалев 2017	109	8	1	2	--	4	12,8%
Огнянова, 2017б	91	8	1	1	12	4	27,4%

В заключение може да се направи извод, че въпреки ниския си абсолютен брой, в процентно отношение произведенията от българския фолклор представляват между 3% и 22% от учебното съдържание, като по-високият брой на народни гатанки и пословици увеличава и относителния дял до 56% (в Танкова, 2017). В читанките за I и II клас приоритетно са застъпени българските народни приказки – битови и за животни.

Гатанките представляват очуднено описание на обект или предмет, който трябва да се отгатне въз основа на описаните сходства с друг обект. Кратката езикова форма и забавната част в откриването на думата отговор пораждат положителна емоционална реакция у учениците. За съжаление, съдържанието на част от народните гатанки е свързано с предмети от селския бит, които вече не се използват и учениците не познават, не могат да отгатнат. Затова и сравнително трудно се откриват подходящи за съвременните 7 – 8-годишни ученици народни гатанки, които да бъдат включени в учебното съдържание за изучаване.

По-често пословиците са поместени към изучавано по-голямо по обем авторско или фолклорно произведение и целта е чрез тях да се формулира нравственият извод или поуката от приказката, баснята. Кратката езикова формулировка на пословиците позволява учениците да ги запомнят и използват в собствената си спонтанна речева изява при ежедневно общуване с връстници.

Съхраняването на националната идентичност преминава и през изучаване, познаване на произведения от българския фолклор, колкото и все по-малко той да е застъпен в учебното съдържание на учебниците по литература – в читанките от I до IV клас (спрямо предходни периоди).

Благодарности. Това изследване е финансирано от Европейския съюз – NextGenerationEU, чрез Националния план за възстановяване и устойчивост на Република България, проект № BG-RRP-2.004-0008-C01.

Acknowledgments. This study is financed by the European Union NextGenerationEU, through the National Recovery and Resilience Plan of the Republic of Bulgaria, project № BG-RRP-2.004-0008-C01.

ЛИТЕРАТУРА

- БОРИСОВА, Т.; ДИМИТРОВА, Н.; БЕНЧЕВА, С., 2017а. *Читанка за първи клас*. (печатно издание с електронен вариант). София, Клет – България ООД, ISBN 978-954-18-1015-6.
- БОРИСОВА, Т.; ДИМИТРОВА, Н.; БЕНЧЕВА, С., 2017б. *Читанка за втори клас* (печатно издание с електронен вариант). София, Клет – България ООД, ISBN 978-954-18-1132-0.
- ГЕОРГИЕВА, А., 2020. *Съвременни проекции на обучението по български език и литература в началните класове*. София, Унив. из-воСв. Климент Охридски, ISBN:978-954-07-4930-3.
- ГЕРДЖИКОВА, М.; ВЪЛКОВА, С.; ВАСИЛЕВА, Д.; ЯНКОВСКА-СЕНГАЛЕВИЧ, А., 2017а. *Читанка за първи клас* (печатно издание с електронен вариант). София, Клет – България ООД, ISBN 978-954-18-1021-7.
- ГЕРДЖИКОВА, М.; ВЪЛКОВА, С.; ВАСИЛЕВА, Д.; ЯНКОВСКА-СЕНГАЛЕВИЧ, А., 2017б. *Читанка за втори клас* (печатно издание с електронен вариант). София, Клет – България ООД, ISBN 978-954-18-1134-4.
- ДИМИТРОВА, П.; БОНЧЕВА, М.; ПЕТРОВА, Н., 2017. *Читанка за първи клас* (печатно издание с електронен вариант). София, Просвета Плюс ООД, ISBN 978-619-222-028-0.
- ДИМИТРОВА, П.; КРЪСТЕВА, Д.; ТОДОРОВА, М., 2017. *Читанка за втори клас* (печатно издание с електронен вариант) София, Просвета Плюс“ ООД, ISBN 978-619-222-095-2.
- ЗДРАВКОВА, С.; ВЛАСЕВА, Т.; СТОЯНОВА, Т.; ФЛАМБУРАРИ, В., 2017. *Читанка за първи клас* (печатно издание с електронен вариант) София, Клет – България ООД, ISBN 978-619-215-051-8.
- ЗДРАВКОВА, СТ.; ВЛАСЕВА, Т.; СТОЯНОВА, Т.; СЛАВОВА, В., 2017. *Читанка за втори клас* (печатно издание с електронен вариант). София, „Клет – България“ ООД, ISBN 978-619-215-141-6.
- ИВАНОВА, Н.; ЖЕКОВА, А.; НЕШКОВА, Р., 2017. *Читанка за първи клас* (печатно издание с електронен вариант). София, Рива АД, ISBN 978-619-225-007-2.
- ИВАНОВА, Н.; НЕШКОВА, Р.; ЖЕКОВА, А., 2017. *Читанка за втори клас* (печатно издание с електронен вариант) София, ИК Рива АД, ISBN 978-619-225-034-8.

- КАЗАНДЖИЕВА, Т., 2009. Легендите във в. „Македония“ – мигрантска литература за деца и юноши, *Сборник доклади от годишната университетска научна конференция на НВУ „В. Левски“*, т. 7, Велико Търново, ISSN 954-753-035-6.
- ОГНЯНОВА, Н., 2017а. *Читанка за втори клас* (печатно издание с електронен вариант). София, Даниела Убенова – Даниела Биланска ЕТ, ISBN 978-954-791-264-9.
- ОГНЯНОВА, Н., 2017б. *Читанка за първи клас* (печатно издание с електронен вариант). София, Даниела Убенова – Даниела Биланска ЕТ, ISBN 978-954-791-221-2.
- ТАНКОВА, Р., 2017. *Читанка за първи клас* (печатно издание с електронен вариант). София, Просвета – София“АД, ISBN 978-954-01-3204-4.
- ТАНКОВА, Р.; ЛАЛЕВ, Ц., 2017. *Читанка за втори клас* (печатно издание с електронен вариант). София, Просвета – София АД, ISBN 978-954-01-3386-7.
- УП по БЕЛ 1. клас 2015. Учебна програма за обучение по български език и литература за първи клас (общообразователна подготовка), утвърдена със Заповед №РД09-1857 от 17.12.2015 г. (<http://mon.bg/bg/1699>)
- УП по БЕЛ 2. клас 2016. Учебна програма за обучение по български език и литература за втори клас (общообразователна подготовка), утвърдена със Заповед №РД09-300 от 17.03.2016 г.
- ЦАНЕВ, И.; ПОПОВ, ВЛ.; ГЕОРГИЕВ, Г., 2017. *Читанка за първи клас* (печатно издание с електронен вариант). София, Просвета – Азбуки ЕООД, ISBN 978-954-360-092-2.

REFERENCES

- BORISOVA, T.; DIMITROVA, N.; BENCHEVA, S., 2017a. *Chitanka za purvi klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia, Klett – Bulgaria OOD, ISBN 978-954-18-1015-6.
- BORISOVA, T.; DIMITROVA, N.; BENCHEVA, S., 2017b. *Chitanka za vtori klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia, Klett – Bulgaria, ISBN 978-954-18-1132-0.
- GEORGIEVA, A., 2020. *Savremenni proektsii na obuchenieto po bulgarski ezik I literatura v nachalnite klasove*. Sofia, Sv. Kliment Ohridski, ISBN:978-954-07-4930-3.
- GERDJIKOVA, M.; VALKOVA, S.; VASILEVA, D.; IANKOVSKA-SENGALEVICH, A., 2017a. *Chitanka za purvi klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia, Klett – Bulgaria OOD, ISBN 978-954-18-1021-7.

- GERDJIKOVA, M.; VALKOVA, S.; VASILEVA, D.; IANKOVSKA-SENGALEVICH, A., 2017b. *Chitanka za vtori klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia, Klett – Bulgaria OOD, ISBN 978-954-18-1134-4.
- DIMITROVA, P.; BONCHEVA, M.; PETROVA, N., 2017. *Chitanka za purvi klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia, Prosveta Plus OOD, ISBN 978-619-222-028-0.
- DIMITROVA, P.; KRASTEVA, D.; TODOROVA, M., 2017. *Chitanka za vtori klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia, Prosveta Plus OOD, ISBN 978-619-222-095-2.
- ZDRAVKOVA, S.; VLASEVA, T.; STOIANOVA, T.; FLAMBURARI, V., 2017. *Chitanka za purvi klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia, Klett-Bulgaria OOD, ISBN 978-619-215-051-8.
- ZDRAVKOVA, S.; VLASEVA, T.; STOIANOVA, T.; SLAVOVA, V., 2017. *Chitanka za vtori klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia, Klett – Bulgaria OOD, ISBN 978-619-215-141-6.
- IVANOVA, N.; JEKOVA, A.; NESHKOVA, R., 2017. *Chitanka za purvi klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia, Riva AD, ISBN 978-619-225-007-2.
- IVANOVA, N.; NESHKOVA, R.; JEKOVA, A., 2017. *Chitanka za vtori klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia, Riva AD, ISBN 978-619-225-034-8.
- KAZANDJIEVA, T., 2009. Legendite vav v. “Makedonia” – migrantska literatura za detsa i yunoshi. *Sbornik dokladi ot godishna universitetska nauchna konferentsia na NVU “V. Levski”*, vol. 7, Veliko Tarnovo, ISSN 954-753-035-6.
- OGNIAKOVA, N., 2017°. *Chitanka za vtori klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia, Daniela Ubenova-Daniela Bilanska ET, ISBN 978-954-791-264-9.
- OGNIAKOVA, N., 2017b. *Chitanka za purvi klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia, Daniela Ubenova-Daniela Bilanska ET, ISBN 978-954-791-221-2.
- TANKOVA, R., 2017. *Chitanka za purvi klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia, Prosveta-Sofia AD, ISBN 978-954-01-3204-4.
- TANKOVA, R.; LALEV, TS., 2017. *Chitanka za vtori klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia, Prosveta-Sofia AD, ISBN 978-954-01-3386-7.
- UP po BEL 1. Klas, 2015. Uchebna programa za obuchenie po bulgarski ezik i literature za purvi klas (obshtoobrazovatelna podgotovka), utvarдена sas Zapoved № RD 09-1857 ot 17.12.2015 year. (<http://mon.bg/bg/1699>).
- UP po BEL 2. klas, 2016. Uchebna programa za obuchenie po bulgarski ezik

i literature za втори клас (obshtoobrazovatelna podgotovka), utvardena
sas Zapoved № RD 09-300 ot 17.03.2016 year.

TSANEV, I.; POPOV, VL.; GEORGIEV, G., 2017. *Chitanka za prvi klas*
(pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia, Prosveta – Azbuki EOOD,
ISBN 978-954-360-092-2.

BULGARIAN FOLKLORE IN THE READING BOOKS FOR THE FIRST AND SECOND GRADES

(with first circulation 2016 – 2017)

Abstract. The article presents part of the results of a research activity carried out under the project “SUMMIT – Research, testing and analysis of the implementation of innovative approaches in the education of students and pupils from 1st to 4th grades – Part I”. The goal is for students to be prepared methodically and correctly to develop the topics related to studying/teaching works from Bulgarian folklore, included in the 27 alternative reading books from first to fourth grade, through which the “Literary Education” component is realized. Tables No. to No. 14 show the number and titles of texts from Bulgarian (and foreign) folklore that are included in the analyzed 15 reading books for first and second grade. The relative share of works from Bulgarian folklore, compared to the total number of studied works, as well as texts that are present in more than one reading book, is highlighted.

Keywords: Bulgarian folklore; folk tale; folk song; folk riddle

✉ **Dr. Anna Georgieva, Assoc. Prof.**

ORCID iD: 0000-0002-8838-9246

WoS Researcher ID – AAG-6025-2021

Sofia University “St Kliment Ohridski”

Faculty of Educational Studies and the Arts

E-mail: ag@uni-sofia.bg